

**MAMLAKATIMIZDA XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA MOLIYA
TIZIMINI VAHOLASH VA UNI TAKOMILLASHTIRISH**

TDIU Moliya fakulteti talabasi

M.O.Gulmurodova

Ilmiy rahbar: U.A.Yuldasheva

**ОЦЕНКА ФИНАНСОВОЙ СИСТЕМЫ В НАШЕЙ СТРАНЕ НА ОСНОВЕ
МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТОВ И СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ
ФИНАНСОВ**

Гулмуродова М.О., студентка финансового факультета ТДИУ

Научный руководитель: Юлдашева .А.

**ASSESSMENT OF THE FINANCIAL SYSTEM IN OUR COUNTRY ON THE
BASIS OF INTERNATIONAL STANDARDS AND IMPROVEMENT OF
FINANCE**

M. O. Gulmurodova, a student of the Faculty of Finance of TDIU

Scientific supervisor: U.A. Yuldasheva

Annotatsiya: Mazkur maqolada hozirgi kunda davlatning milliy iqtisodiyotini xususan moliya tizimini rivojlantirish asosiy vazifa sifatida ko'rib, moliya tizimini rivojlangan mamlakatlar tajribalarini samarali qo'llash usullari o'rganilgan. Mamlakatimiz taraqqiyotini iqtisodiy jihatdan yuksaltirish uchun moliya tizimini takomillashtirish hamda yuqori makroiqtisodiy ko'rsatkichlarga erishish masalalari muhim ahamiyat kasb etilishi yoritilgan hamda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi 2020 yil 24 fevraldagi PQ-4611 qarori talablari bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Moliya, rejalashtirish, tahlil, moliyaviy hisobot, xalqaro standartlari, (MXXS), xorij investitsiyalar

Аннотация: В данной статье развитие национальной экономики государства, особенно финансовой системы, рассматривается как основная задача, и для этого совершенствования изучаются методы эффективного применения опыта стран с развитыми финансовыми системами. В целях повышения экономического развития республики освещены вопросы совершенствования финансовой системы и достижения высоких макроэкономических показателей, а также разработаны предложения и рекомендации по анализу развития финансовой системы. ПЗ-4611 от 24 февраля 2020 года «О дополнительных мерах» и об открытии новой страницы в учетной политике в нашей стране.

Ключевые слова: Финансы, планирование, факторы совершенствования

финансовой системы в республике, анализ и предложения, Международные стандарты финансовой отчетности (МСФО), иностранные инвестиции

Annotation: In this article, the development of the national economy of the state, especially the financial system, is seen as the main task, and methods of effective application of the experiences of countries with developed financial systems are studied for this improvement. In order to increase the economic development of the republic, the issues of improving the financial system and achieving high macroeconomic indicators are highlighted, and suggestions and recommendations have been developed regarding the analysis of the development of the financial system. about the requirements of the decision PQ-4611 of February 24, 2020 "on additional measures" and about the opening of a new page in the accounting policy in our country.

Key words: Finance, planning, factors of improving the financial system in the Republic, analysis and proposals, International Financial Reporting Standards (IFRS), foreign investments

Kirish

Mamlakatimizda moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga (MHXS) jadal o'tmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 24-fevralda qabul qilingan ПК-4611-son "Moliyaviy xisobotning xalqaro standartlarga o'tish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida" qarori(2) ga asosan yirik soliq to'lovchilar toifasiga kiruvchi korxonalariga MHXSga muvofiq moliyaviy hisobot taqdim etish vazifasi yuklatilgan. Ushbu vazifalarni xal qilishda xalqaro standartlar va ilg'or xorijiy tajribalarni o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi. Barcha standartlarni bir urinishda o'rganib bo'lmaydi. Ularning har birini alohida tadqiq etish maqsadga muvofiq xisoblanadi. Chunonchi, dunyoga yangi ko'z bilan qarayotgan Resublikamiz endilikda yopiq iqtisodiyotdan imkon bo'richa voz kechib, ochiq, shaffof, yangicha iqtisodiyotni tashkil etishini ushbu qaror yana bir qadamligini bildiradi. Yangi bilimlarni egallash va o'zlashtirish, bir qobiqqa va ko'rinishga o'rganib yangi ishlash uslubini bilish mashaqqat va mehnat talab qiladi. Ammo hozirgi kundagi dunyo iqtisodiyotidagi real holat shuki, buxgalter faoliyatining asosi moliyaviy axborot foydalanuvchisi manfaati, ya'ni investor va qaror qabul qiluvchi mulkdorlar, boshqacha emas. Lekin afsus, ko'pgina korxonalar, tashkilot kompaniya va banklar rahbarlari tushunmaydi yani buxgalterlar vazifasi soliq hisobotlarini to'g'iri va o'z vaqtida topshirish yoki nazorat va tekshiruv uchun hisob-kitob yuritadi deb o'ylaydi.

Shu bilan birgalikda shubhasiz, xalqaro hisobot standartlarini joriy etish mamlakat iqtisodiyot tarmoqlarini rivojlantirishning yangi bosqichiga o'tadi. MHXS tomonidan tuzilgan hisobot, o'zbek korxonalarini, tashkilotlari va kompaniyalari faoliyatida real jarayonlarni aks ettiradi. Aktivlar bozor qiymati bo'yicha hisobga olinadigan bo'lsa, zaxiralar to'g'ri hisoblansa, dunyoning aksariyat mamlakatlarida

tashqi foydalanuvchilar uchun tushunarli bo'ladi. Natijada, MHXSni joriy etish nafaqat o'zbek korxonalarini, kompaniyalar va banklarning xalqaro darajaga chiqishiga, balki investitsiyalarni jalb qilishga ham yordam beradi. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida Prezident qarori imzolandi. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga (keyingi o'rinlarda – MHXS) o'tishni jadallashtirish orqali xorijiy investorlarni zarur axborot muhiti bilan ta'minlash va xalqaro moliya bozorlariga kirish imkoniyatlarini kengaytirish, shuningdek, hisob va audit sohalari mutaxassislarini xalqaro standartlar bo'yicha tayyorlash tizimini takomillashtirish maqsadida:

1. Aksiyadorlik jamiyatlari, tijorat banklari, sug'urta tashkilotlari va yirik soliq to'lovchilar toifasiga kiritilgan yuridik shaxslar: 2021 yil 1 yanvardan boshlab, MHXS asosida buxgalteriya hisobi yuritilishini tashkil etadi va 2021 yil yakunlaridan boshlab moliyaviy hisobotni MHXS asosida tayyorlaydi, qonun hujjatlarida MHXSga o'tishning ertaroq muddatlari nazarda tutilgan yuridik shaxslar bundan mustasno 2021 yil yakuniga qadar buxgalterlarni xalqaro sertifikatlash doirasida "MHXS bo'yicha moliyaviy hisobot" fanini muvaffaqiyatli topshirganligi to'g'risida hujjatga yoxud "Sertifikatlangan xalqaro professional buxgalter (CIPA)", "Sertifikatlangan diplomli buxgalter (ASSA)", "Sertifikatlangan jamoatchi buxgalter (SRA)" va "Xalqaro moliyaviy hisobot bo'yicha diplom (DipIFR)" sertifikatlaridan (keyingi o'rinlarda – xalqaro buxgalter sertifikati) biriga ega kamida uch nafar mutaxassis miqdorida MHXSni sifatli qo'llash uchun yetarli bo'lgan buxgalteriya xizmati xodimlari bilan ta'minlaydi. O'zbekiston Respublikasi Davlat aktivlarini boshqarish agentligi 2020 yildan boshlab, ushbu bandeda ko'rsatilmagan davlat ulushi bo'lgan xo'jalik jamiyatlari va davlat korxonalarining MHXS asosida buxgalteriya hisobini yuritish va moliyaviy hisobotni tayyorlashga o'tish jadvali har yili tasdiqlanishi va 1 iyungacha qadar rasmiy veb-saytida e'lon qilinadi.

2. Moliyaviy hisobotni ixtiyoriy ravishda MHXSga muvofiq tayyorlaydigan tadbirkorlik sub'ektlari buxgalteriya hisobining milliy standartlari bo'yicha moliyaviy hisobot taqdim etishdan ozod etiladi.

3. O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi, Kapital bozorini rivojlantirish agentligi, Davlat aktivlarini boshqarish agentligi bilan birgalikda MHXSning joriy etilishini, shu jumladan, tadbirkorlik sub'ektlari tomonidan moliyaviy hisobotlar MHXS asosida o'z vaqtida e'lon qilinishini monitoring qilish;

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi: Ko'plab mutaxassislar, shu jumladan, davlat hokimiyat organlarining vakillari tomonidan amaldagi soliq mexanizmining nosamarali ekanligi, biznesning ayrim sohalari uchun esa uning oqibati juda yomon natijalarga olib kelishi mumkinligi ilmiy va amaliy jihatdan asoslansayu, moliyaviy siyosat uzoq vaqt davomida o'zgarmasdan qolaversa, amalga oshiriladigan soliq islohotlari uning mohiyatini o'zgartirmasa, bunday holda davlatning moliyaviy

siyosati davlat hokimiyatining tegishli organlari tomonidan faol ravishda hayotga tadbiq etilayotgan alohida shaxslar guruhining moliyaviy siyosatiga aylanadi, qoladi. Moliyaviy siyosatga quyidagicha boshqa ta'rif ham berish mumkin: moliyadan foydalanishning metodlari, uni tashkil qilishning amaliy shakllari va metodologik printsiplarining majmuiga (yig'indisiga) moliyaviy siyosat deyiladi.

XX asrning 30-60-yillarida keynscha moliyaviy siyosat deb nom olgan siyosat g'arb mamlakatlarida o'zining samaradorligini isbotladi. Davlat iqtisodiyotga aralashuvining kengayishi va davlat tartibga soluvchi funksiyasining kuchayishi oqibatida moliyaviy munosabatlarni tashkil qilish murakkablashdi. Davlat xarajatlarini defitsitli moliyalashtirish siyosati davlat kreditining rivojlanishini belgilab berdi. Uzoq va o'rta muddatli qarzlarni jalb etish ssuda kapitallari bozorining rivojlanishiga olib keldi va o'zining ahamiyati bo'yicha davlat moliyaviy resurslarini shakllantirishning ikkinchi manbaiga aylandi. Buning natijasida MDni qayta taqsimlashda moliyaning roli yanada kuchaydi.

Rivojlangan mamlakatlarning moliyaviy siyosati zamonaviy nazariyalar ostida bo'lib, bu nazariyalar amalda tartibga solish ikki tizimining konvergensiyasidan (qo'shib ketganligidan, aralashuvidan) iborat. Shunga muvofiq ravishda ayrim davlatlar davlat tomonidan tartibga solishning ham keynschilik ham neokeynschilik tizimining turli-tuman elementlaridan foydalanadilar.

Bugungi kunda jahon iqtisodiyotini, xususan, jahon iqtisodiy barqaror rivojlanish jarayonlarini kuzatar ekanmiz, Shu sababli ham bugungi globallashuv jarayonida moliya tashkilotlari, yirik korporatsiyalar va hatto mamlakatlar miqyosida MHXSlar tan olinib, hisobot tizimini yuritishda tayanib kelinmoqda. Xususan, O'zbekistonda ham bu jarayonda faol ravishda iqtisodiy islohotlar olib borilmoqda. Ma'lumotlarga ko'ra, mamlakat darajasida MHXSni qabul qilish bo'yicha o'tkazilgan turli tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, MHXSni qabul qilgan mamlakatlar bo'ylab to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar oqimining o'sishini boshdan kechirgan [9]. Xususan, Buyuk Britaniya, Italiya va Germaniya kabi mamlakatlarda olib borilgan tadqiqotlarga ko'ra, MHXSni joriy etish buxgalteriya hisobi ma'lumotlarining sifati yaxshilaganligi aniqlangan [10]. Bu shuni anglatadiki, MHXS asosida tayyorlangan moliyaviy hisobotlar yuqori sifatli, shaffof va taqqoslanadigan moliyaviy ma'lumotlarni taqdim etadi. Bu xalqaro tashkilotlar uchun foydalidir, chunki u investorlar, kreditorlar, moliyaviy Tahlilchilar va moliyaviy hisobotlarning boshqa foydalanuvchilariga o'z investitsiyalari samaradorligini har tomonlama baholashga yordam beradi.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu maqola metodologiyasida tahlil va sintez, ilmiy abstraktsiya, umumlashtirish, qiyosiy nazariy talqin usullari qo'llaniladi. Bundan tashqari, maqolaning ilmiy asosini olimlarning mahalliy va xorijiy ilmiy nashrlardagi tadqiqotlaridan olingan xalqaro ma'lumotlar tashkil etadi.

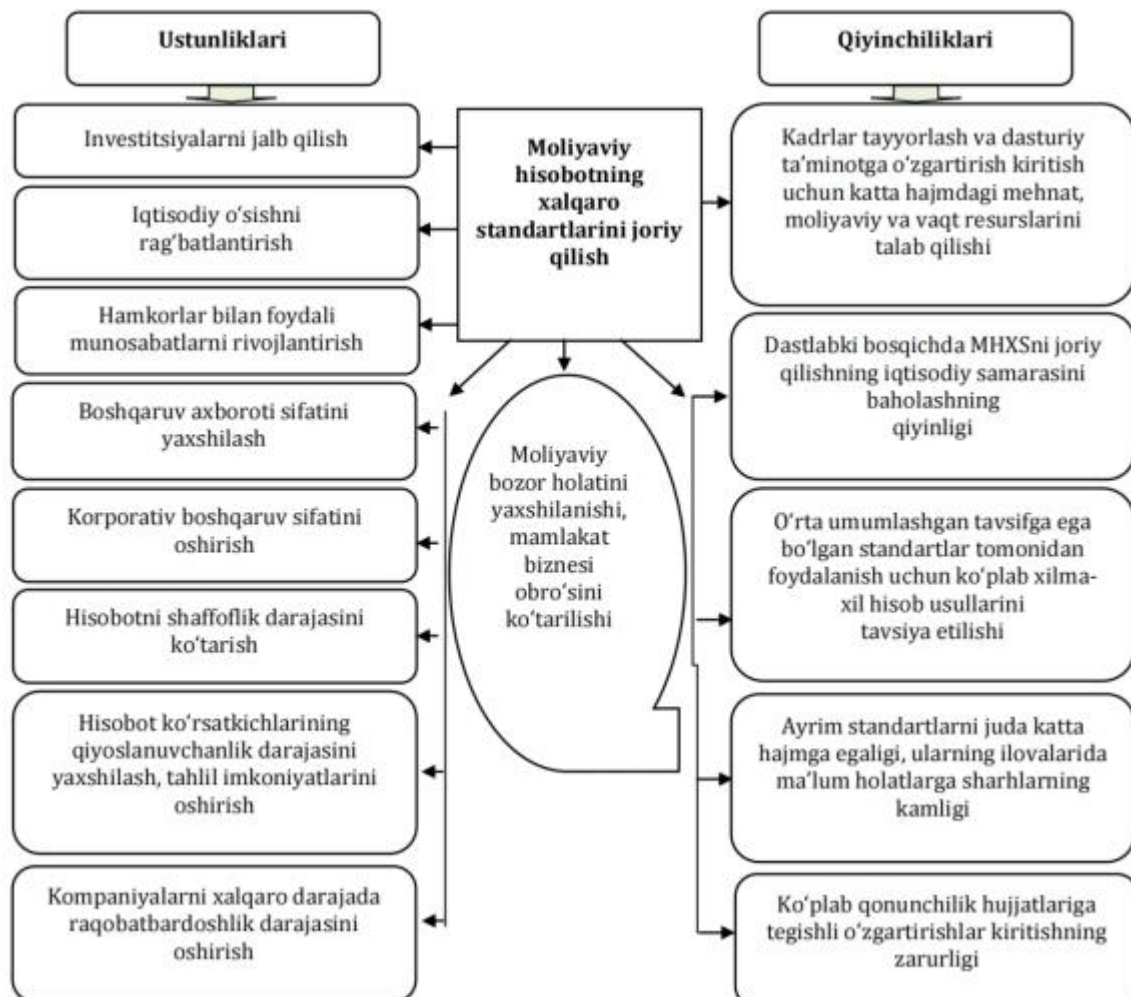
Tahlil va natijalar. Xalqaro standartlarni mamlakatimiz hisob tizimiga joriy

qilishning qanday oqibatlari bizni kutib turganini yaxshilab his qilmog‘imiz zarur. Birgina hozirgi kunda kadrlash yetishmovchiligi yoki o‘qitish qiymatining yuqoriligi, moliyaviy hisobotning xalqaro satandartlariga o‘tish ancha yillar talab qilishi hamda ko‘plab resurslar va imkoniyatlarini talab qilishi ma‘lum bo‘lib ulgurgan.

Axborot shaffofligini oshirish	•shaffoflik xususiyati sifatli moliyaviy axborot va xalqaro darajada qiyoslanuvchanlikni ta‘minlaydi. Buning natijasida investorlar va boshqa bozor qatnashchilari asoslangan iqtisodiy qarorlar qabul qilish imkoniyatiga ega bo‘ladi.
Kapital bozorlarining rivojlanishi va qimmatli qog‘ozlar bozorlarida savdolar ko‘lamining kengayishi	•kapital bozorlarining rivojlanishi va qimmatli qog‘ozlar bozorining mamlakat ichida shakllanishi va savdolar ko‘payishi iqtisodiy rivojlanishning jadallashtirish omili hisoblanadi. Bunda MHXS asosidagi hisobot ma‘lumotlari kapital bozor ishtirokchilari uchun asosiy va ishonchli axborot manbasi bo‘lib xizmat qiladi
Iqtisodiy samaradorlik oshishi	•bu xususiyat investorlar va kompaniya boshqaruvchilari o‘rtasidagi moliyaviy axborot yetishmovchiligini kamaytiradi. Natijada investorlar o‘z sarmoyalarining samarali boshqaruvi bo‘yicha to‘laqonli axborotga ega bo‘ladi.
Hisobdorlik oshishi	•bu xususiyat investorlar va kompaniya boshqaruvchilari o‘rtasidagi moliyaviy axborot yetishmovchiligini kamaytiradi. Natijada investorlar o‘z sarmoyalarining samarali boshqaruvi bo‘yicha to‘laqonli axborotga ega bo‘ladi.
Bozor likvidligi yaxshilanishi va kapital sarfining pasayishi	•moliyaviy axborotlarning batafsil yoritilishi va xalqaro darajada qiyoslanuvchanlik bozor likvidligini oshiradi va kompaniyalar uchun milliy va xorijiy kapital jalb etish sarflarini kamaytiradi.
Xorijiy investitsiyalarning milliy bozorga kirib kelishi va investorlarni himoya qilishning takomillashishi	•milliy bozorda xorijiy investorlarga ijobiy investitsiya muhiti yaratilishi hamda investorlar huquqlari himoyalangan bo‘lishi lozim. MHXSning kapital bozor qatnashchilari tomonidan qabul qilinishi va unga muvofiq tuzilgan moliyaviy hisobotlar ochiq e‘lon qilinishi ushbu jarayonlarni tezroq amalga oshirish imkoniyatini beradi.
Moliyaviy tahlilchilar prognozlaridagi aniqlik	•moliyaviy axborotning sifati va qiyosiylikni ta‘minlaydigan muhit moliyaviy tahlilchilar faoliyatiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi va prognozlash tahlillari sifatini oshiradi. Ushbu tahlillar kapitalning samarali boshqaruvi va kelgusida kapital jalb etilishi yoki taqsimlanishi bo‘yicha to‘g‘ri iqtisodiy qarorlar qabul qilinishiga xizmat qiladi.

1-rasm. MHXSga o‘tishning ijobiy jihatlari

Bunday jarayonning boshlanishi ekanligini e‘tiborga olib hamda bunday qiyinchiliklar uning ustunlik tomonlarini inkor etolmasligini hisobga olgan holda, quyidagi taxminiy oqibatlarni sanab o‘tishimiz va to‘g‘ri yo‘nalishda tegishli xulosalar chiqarishimiz uchun juda zarur hisoblanadi (2-rasm)

2-rasm. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarni O'zbekiston Respublikasi hisob amaliyotiga joriy qilishning oqibatlari.

MHXSga o'tish natijasida erishiladigan amaliy afzalliklarga ega bo'lishimiz mumkin:

1. Aktivlarni baholashning bozor mexanizmlari – bunda aktivlar va majburiyatlarning boshlang'ich qiymati va uning joriy bozor qiymatidan foydalanish ham investor, ham tashkilotning o'zi uchun samarali qarorlar qabul qilish imkoniyatini yaratadi;

2. Moliyaviy instrumentlarni qo'llashning qulayligi – Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarida zamonaviy biznes yo'nalishlari va operatsiyalarni aks ettirish usullarini yetarli darajada tez-tez qayta ko'rib chiqilishi iqtisodiy subyektlarning moliyaviy instrumentlardan foydalanish imkoniyatlarini oshiradi;

3. Aktivlar qadrsizlanishini o'z vaqtida aks ettirish – amaldagi buxgalteriya hisobining milliy standartlari aktivlar qadrsizlanishi xavfi bo'yicha choralar ko'rishni talab etmaydi. Shu tufayli, yirik kompaniyalarda aktivlar summasining oshirib ko'rsatilish riskini yuzaga keltiradi. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari bunday xavfilarning oldi olinishi uchun zaruriy talablarni qo'yadi.

Xulosa va takliflar. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tishning dolzarbligi, ijobiy jihatlari va afzalliklarini hamda oqibatlarini tahlil qilish hamda nazariy-uslubiy jihatlari tadqiq qilish natijasida quyidagi xulosalarni berish mumkin: birinchi, korxonalarda moliyaviy hisobotlarni tayyorlashda moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini qo'llash, uning ahamiyati va zarurati o'rganish, nazariy-uslubiy jihatlari tadqiq qilish orqali ushbu moliyaviy hisobotlardan foydalanuvchilar, asosan, investorlarni jalb qilishda ustuvorlikka ega ekanligi hamda shaffof va to'liq ochib berilgan ma'lumotlar to'plamini taqdim etilishi va ishonchli manba bo'lib xizmat qilishini alohida ta'kidlab aytish zarur

Ikkinchidan, mamlakat miqyosida moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini joriy etishda eng kerakli resurs bu kadrlar hisoblanadi. Shu sababdan, kadrlar tayyorlash tizimini tezkor ravishda ishlab chiqish va dasturiy ta'minotga o'zgartirish kiritish uchun mavjud va qo'shimcha resurlardan keng foydalanish maqsadga muvofiqdir;

Uchinchidan, milliy buxgalteriya hisobini MHXSning prinsip va talablariga mos holda keltirish bo'yicha islohotlarni davom ettirish jarayonida amaldagi me'yoriy huquqiy hujjatlarga, buxgalteriya hisobining milliy standartlariga zaruriy o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish, xususan, nizomlar, yo'riqnomalar va qoidalarni ham standartlarga aylantirishimiz kerak;

To'rtinchidan, MHXSni qabul qilish va uni qo'llashda hisob tizimidan tashqari, moliya, pul-kredit, soliq va mehnat qonunchiligini hamda kapital bozorini o'zaro uyg'unlikda ta'minlash zarur.

Manba va foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

Ilmiy adabiyotlarda Respublikada moliya tizimini hamda moliyani takomillashtirish tushunchasiga turlicha ta'rif va talqinlar keltirilgan hamda barqaror moliyani rivojlantirishda raqamli texnologiyalardan foydalanishning o'рни va ahamiyati ilmiy asoslangan.

Jumladan, Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari asosida banklarda buxgalteriya hisobi. O'quv qo'llanma. Hammuallif - T.: "MOLIYA", 2010 - 272 b.

2.M.Bonham.Generally accepted a ccounting practice under IFRS. Ernst & Young. USA, 2010.

3. Buxgalteriya hisobining xalqaro standartlari. Tarjima. A. Rizaqulov, B.Xasanov, Uzbekistan www.scientificprogress.uz Page 348

SCIENTIFIC PROGRESS VOLUME 4 I ISSUE 4 I 2023 _ISSN: 2181-1601

Scientific Journal Impact Factor (SJIF 2022=5.016) Passport:

<http://sjifactor.com/passport.php?id=22257>

4.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori. 2020 yil 24 fevralda PQ-4611.

5.Ibragimov A., Rizaev N. Banklarda buxgalteriya hisobining milliy va xalqaro standartlari. O‘quv qo‘llanma. -T.: BMA «Moliya» nashriyoti, 2016 y. - 370 b.

6.Ergasheva SH., Ibragimov A, Rizaev N. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari. O‘quv qo‘llanma. - T.: TDIU. «IQTISODIYOT», 2019 y. - 321 b. (grif 1000-150, 2018 y. 7 dekabr)

7.S.N.Tashnazarov-Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari.Darslik-Toshkent.: Iqtisod-moliya,2019-584 b.

8.D.E.Norbekov, A.N.To‘rayev, Sh.Sh.Rahmonov –Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari : O‘quv qo‘llanma-T.: “Iqtisod-moliya”,2019-332 b.

9.www.mf.uz – Ozbekiston Respublikasi Moliya vazirligi rasmiy sayti

10.www.tfi.uz – Toshkent moliya institute sayti